

VÝSKUM METODOLOGICKÝCH PRINCÍPOV VYUČOVANIA CUDZOJAZYČNEJ VÝSLOVNOSTI

Zdena Kráľová

Abstrakt

Štúdia analyzuje a sumarizuje výskum metodologických princípov aplikovaných vo vyučovaní cudzojazyčnej výslovnosti. Zameriava sa na metafonetický input a tréningovú modalitu analyzovanú v relevantných štúdiách a experimentoch.

Kľúčové slová

Cudzojazyčná výslovnosť, vyučovanie, metodológia.

The Research of Methodological Principles of Teaching Foreign Language Pronunciation

Abstract

The study analyzes and summarizes the research of methodological principles used in teaching foreign language pronunciation. It focuses on metaphonic input and training modality discussed in relevant studies and experiments.

Key words

Foreign language pronunciation, teaching, methodology.

ÚVOD

Úlohou vyučovania cudzojazyčnej výslovnosti je podľa Bernšteina (1975) naučiť žiakov uvedomovať si prácu artikulátorov a tréningom zautomatizovať artikuláčne pohyby. Sluchové predstavy sa pritom musia asociovať s motorickými predstavami. Koordináciu vlastnej artikulácie s napodobňovaným vzorom však môže zabezpečiť len spojenie medzi akustickým a artikulárnym analyzátorom. Učiaci sa si musí v cudzom jazyku (L2) osvojiť a zautomatizovať zložitý komplex artikulárných gest alebo modifikovať už existujúce artikuláčne modely, pričom každý jednotlivec využíva vlastné stratégie. Vysoká miera automatizácie

výslovnosti v L2 je pre efektívnu a ekonomickú akusticko-auditívnu komunikáciu nevyhnutná aj preto, že ide o nosnú (signálovú) informáciu (Král' - Sabol, 1989), ktorá zabezpečuje prenos cieľovej (obsahovej) informácie.

Pre didaktickú prax v oblasti vyučovania cudzích jazykov je dôležitý predpoklad, že rečové zóny mozgovej kôry sa javia ako polysenzórne oblasti, ktoré integrujú impulzy rôznych analyzátorov a rečové impulzy rôznej modálnosti (sluchové, zrakové, kinestetické) (Král', 1974). Pri vyučovaní L2 výslovnosti je zároveň dôležité si uvedomiť, že sluchovo-artikulačné spoje (znakové otláčky, engramy) nie sú vrodené a že existuje len jeden spôsob vytvárania spojov alebo ukladania pamäťových engramov (receptívnych i produktívnych) v ľudskom mozgu, a tým je opakovaná recepcia a produkcia (Maliková, 1993). Keď si učiaci sa uvedomí diferencie medzi vlastným aktuálnym výstupom a autentickým výstupom v L2, usiluje sa modifikovať svoju artikulačnú stratégiu. Fonetická špecifikácia zvukov L2 je tak skôr produktom medzijazyka než produktom interferencie L1 a L2, i keď aj tu treba brať do úvahy dynamiku oboch fenoménov.

1 Metafonetický input vo vyučovaní cudzojazyčnej výslovnosti

Metodické zásady a postupy nácviku cudzojazyčnej výslovnosti v slovenskom jazykovom prostredí by mali vychádzať zo všeobecne platných metodických a didaktických teórií a zároveň zohľadňovať špecifickosť procesu v daných podmienkach. Behaviorizmom preferovaná priama metóda imitatívneho nácviku už v dospelom veku neprináša taký výsledný efekt ako analytická metóda kognitívneho nácviku, ktorá nasleduje po príslušnom teoretickom výklade. Dôležitým krokom, ktorý by mal predchádzať nácviku artikulácie, je modifikácia cudzojazyčnej perцепčnej bázy a nácvik fonematického sluchu (Chebenová, 2001). Po receptívnej fáze nácviku by podľa zásad jazykovej ontogenézy a fylogenézy mala nasledovať produktívna fáza zameraná na nácvik, fixáciu a automatizáciu artikulácie a vytvorenie dynamických artikulačných stereotypov.

Zároveň je užitočné, ak si žiaci uvedomujú rozdiel medzi foneticko-fonologickými normami materinského a cieľového jazyka. Prioritne treba nacvičovať javy, ktoré majú tendenciu porušovať komunikáciu v cudzom jazyku. Uvedomený nácvik je nepochybne efektívnejší ako intuitívno-imitatívny a viaceré výskumy (podrobnejšie Kráľová, 2005) potvrdzujú úspešnosť praktického fonetického nácviku spojeného s primeranými teoretickými informáciami.

S vekom sa intenzívnejšie rozvíja pojmovo-abstraktná pamäť a u žiakov staršieho veku sa zámerná pamäť stáva efektívnejšou. Preto proces osvojovania si nových návykov a zručností by mal v tomto veku vychádzať z teoretického

oboznámenia sa s príslušnou činnosťou. Do sústavy teoretických poznatkov sa následne zapájajú nové dočasné spoje z kinestetického analyzátoru, ktoré sa vytvorili v dôsledku vlastnej činnosti a v ďalšej etape sa nacvičujú opakovaním. Repka (1997) rozlišuje metódy vyučovania jazyka, ktoré sa opierajú o paradigmatické, štrukturálne vzťahy a pri ktorých je cudzí jazyk často porovnávaný s materinským jazykom. Na druhej strane sú podľa neho metódy, ktoré akcentujú komunikatívny aspekt a význam jazykových výpovedí. Uvedené metódy sú však len krajnými pólmi širokej škály metodických postupov nachádzajúcich sa na kontinuu kontrolované – voľné.

Uvedomené a deklaratívne (explicitné) poznatky pri učení sa cudzieho jazyka majú svoj význam najmä pri učení sa jazyka v školských podmienkach, keď žiak obvykle komunikuje v cudzom jazyku len v škole. V štádiu proceduralizácie procesu nadobúdania vedomostí sa explicitné poznatky menia na neuvedomované a proceduralne (implicitné). Pre explicitné vyučovanie musia byť žiaci kognitívne zrelí a veľký význam má najmä u dospelých, ktorých kognitívne myslenie je rozvinuté. Znalosť explicitných poznatkov celý proces učenia sa výrazne urýchľuje a napomáha osvojovanie implicitných vedomostí. Explicitné vyučovanie je teda potrebné, ale nie je dostačujúce a musí po ňom nasledovať dostatočná proceduralizácia, pričom nestačí dekontextualizované precvičovanie, ale treba dať žiakom možnosť používať cieľové štruktúry v komunikatívnych aktivitách (Gondová, 2009).

Niektorí autori (napr. Peltola a kol., 2007) však predpokladajú, že automatické spracovanie zvukových fenoménov jazyka si nevyžaduje teoretickú vedomosť o danom systéme (tzv. metafonetický input). Z nášho pohľadu je prípad dospelého učiaceho sa špecifický a na rozdiel od intuitívno-imitatívneho spôsobu osvojovania si L2 dieťaťom v autentickom kontexte si vyžaduje (nehovoriac o vysokoškolskej didaktickej praxi) určitú kognitívnu skúsenosť. Výskumy priamej zvukovej imitácie (napr. Carmichael, 2000) identifikovali rôzne stupne imitačnej schopnosti v experimentálnej skupine (poskytnuté metafonetické informácie) a v kontrolnej skupine (bez metafonetických informácií). Tieto závery naznačujú, že metajazykový kontext má pri učení sa cudzieho jazyka dospelými hovoriacimi facilitatívny efekt. Exaktné porovnávacie štúdie týchto javov v rámci jednotnej koncepcie však zatiaľ nie sú k dispozícii.

Už v 60. rokoch 20. storočia rozdelil Prator (1968) metodické postupy využívané pri vyučovaní cudzích jazykov na manipulatívne a komunikatívne. Manipulatívne sú tie, v ktorých žiak dostáva jazyk, ktorý musí používať, od učiteľa, z nahrávky alebo z knihy. Na druhej strane komunikatívne postupy mu

umožňujú používať slová a štruktúry, ktoré si sám vyberie, a teda musí kontrolovať aj význam svojej výpovede. Treba tiež povedať, že pri nácviku nových štruktúr sa učiteľ ani v pokročilých triedach nezaobide bez kontrolovaných metodických postupov. „Vyskúšať“ si novú jazykovú štruktúru (gramatiku, výslovnosť, slovnú zásobu) v bezpečnom prostredí má veľký afektívny význam.

V súčasnosti je známych len niekoľko výskumov efektivity explicitných foneticko-fonologických inštrukcií na osvojenie si L2 výslovnosti, ale takmer všetky potvrdzujú ich pozitívnu koreláciu (MacDonald a kol., 1994; Derwing – Munro, 1997; Bradlow a kol., 1997; Bongaerts a kol., 1997; Moyer, 1999; Couper-Kuhlen, 1993; Derwing – Munro, 2005). Napriek nepochybnej účinnosti kombinácie teórie s praxou nám z doterajšej literatúry nie je známe experimentálne porovnanie efektívnosti kontrastívneho metafonetického vstupu s efektívnosťou nekontrastívneho metafonetického vstupu.

Najčastejšie využívané slovenské, resp. české učebnice fonetiky a fonológie anglického jazyka na našich vysokých školách uvádzajú viac či menej podrobnú medzijazykovú komparáciu zvukových systémov (Skaličková, 1982; Urbanová, 1989; Pavlík, 2003), kým silnou stránkou zahraničných učebníc (napr. Roach, 1989; Gimson, 1989; O'Connor, 1980) je teoretický a praktický monolingválny aspekt daného zvukového systému. V súčasnosti však v našom prostredí absen-tuje učebnica efektívne spájajúca oba aspekty.

2 Tréningová modalita vo vyučovaní cudzojazyčnej výslovnosti

Niektoré štúdie, ktoré sa zaoberali výskumom vplyvu vyučovania (impaktom tréningovej modalít) na výslovnosť L2, naopak neidentifikovali formálne inštrukcie (metafonetický input) ako významný faktor kvality L2 výslovnosti (Thompson, 1991; Elliot, 1995; Flege a kol., 1995; 1999). Suter (1976) dokonca konštatuje ich nepriamu závislosť. Výsledky výskumov zameraných na efektívnosť rôznych typov fonetického nácviku v L2 sú tak ako mnohé ďalšie závery výskumov v oblasti SLA kontradiktórne. Výskumné štúdie buď potvrdzujú (napr. Olson – Samuels, 1973; Bongaerts a kol., 1997; Mildner – Horga, 1999; Mildner – Bakran, 2001; Sheppard a kol., 2007), alebo nepotvrdzujú pozitívny vplyv fonetického nácviku na výslovnosť (Suter, 1976; Thompson, 1991; Elliot, 1995; Flege a kol., 1999). Primárnou príčinou protichodných tvrdení je podľa nášho názoru metodologická nekompatibilita jednotlivých experimentov, preto ich výsledky možno len problematcky porovnávať.

Súčasný trend vo vyučovaní výslovnosti cudzích jazykov je tzv. TOP-DOWN prístup, teda od javov vyššej úrovne (suprasegmenty) k javom nižšej úrovne

(segmenty). Oliverius (1970) takisto navrhuje zachovať postupnosť od ľahšieho k ťažšiemu: suprasegmenty – segmenty a v rámci segmentálneho podsystému postupnosť: prvky odlišné od materinského jazyka – prvky podobné materinskému jazyku. V procese osvojovania si materinského jazyka sa suprasegmentálne javy tiež začínajú objavovať skôr než hlásky a podľa niektorých autorov kritické obdobie pre prozódium sa končí skôr ako kritické obdobie pre segmentálnu zložku jazyka (Carmichael, 2000; Guillaume a kol., 2007).

V našej vysokoškolskej lingvodidaktickej praxi je (podľa dostupných informácií) v korešpondencii s používaným vyučovacím materiálom najčastejšie aplikovaný postup od segmentálnych po suprasegmentálne javy. Názory na efektívnosť prístupov Top-Down (napr. Avery – Ehrlich, 1992) alebo Bottom-Up (od segmentov k suprasegmentom, napr. Riney a kol., 2000; Levis, 2005) sú vyvážené a nepochybne opodstatnené. Súčasná preferencia postupu od suprasegmentov môže súvisieť s istou nevyhnutnou globálnosťou učebníc L2 výslovnosti vydávaných v zahraničí a faktom, že suprasegmenty (ako ľudsky univerzálnejšie fenomény) si nevyžadujú takú mieru lokálneho prístupu ako segmenty.

Výskum danej problematiky sa spočiatku orientoval predovšetkým segmentálne a artikulačne a až v druhej polovici 70. rokov sa, aj v súvislosti s posunom ku komunikatívnym metódam vo vyučovaní L2, dostáva do centra pozornosti prozódium. Empirické pozorovania zatiaľ jednoznačne nekvantifikujú podiel segmentálnych a suprasegmentálnych javov na detekcii cudzieho prízvuku a závery výskumov nie sú jednoznačné. Vo výskume výslovnosti L2 však badať tendenciu postupovať od segmentov k suprasegmentom a zároveň danú rovinu preferovať z hľadiska podielu na cudzom prízvuku v L2.

Zahraniční autori sa venovali najmä sledovaniu vplyvu tréningovej modality na redukciu cudzieho prízvuku v L2 (väčšinou v skupine imigrantov, ktorých cieľovým jazykom bola angličtina). Domáci prístup sleduje skôr druhý pól pomyselných presýpacích hodín – zlepšovanie L2 výslovnosti, čo však pochopiteľne (nepriamo úmerne) súvisí aj s redukciou cudzieho prízvuku.

Primárnu úlohu segmentov vo výslovnosti L2 zdôrazňujú mnohé štúdie, ktoré sa venovali najmä výskumu efektívnosti nácviku binárnych protikladov v diskriminačnom alebo identifikačnom formáte (napr. Brennan – Brennan, 1981; Strange – Dittman, 1984; Jamieson – Morosan, 1986; Major, 1986; Strange, 1989; Flege – Wang, 1989; Flege, 1989; 1991; Pruitt a kol., 1990; Kuhl, 1991; Logan a kol., 1991; Polka, 1991; 1992; Anderson-Hsieh a kol., 1992; Lively a kol., 1995; Flege a kol. 1995; 1997; Pallier a kol., 1997; Pisoni, 1997;

Walley – Flege, 1998; Mildner – Horga, 1999; Riney – Takagi, 1999; Tsukada a kol., 2004; Lambacher a kol., 2005; Tsukada 2005).

Flege a kol. (1995) tvrdia, že zvuková interferencia sa prejavuje najmä na vokáloch. Produkcia spoluhlások podľa mnohých autorov zohráva pri vytváraní cudzieho prízvuku v L2 podstatne menšiu úlohu (napr. Kuhl, 1991; Flege a kol., 1997; Pallier a kol., 1997; Walley – Flege, 1998; Mildner – Horga, 1999;). Iné štúdie naopak zdôrazňujú dominantnosť konsonantických prvkov (napr. Flege, 1991; Riney – Takagi, 1999; Tsukada a kol., 2004; Tsukada, 2005).

Viacere výskumy potvrdili fakt, že správna pozícia vokálov vo formantovej schéme L2 vysoko pozitívne koreluje s celkovou úrovňou fónickej kompetencie v L2 (napr. Mildner – Horga, 1999; Munro a kol., 1999). Z výskumov interferencie a vplyvu materinského jazyka na druhý (cudzí) je známy fakt (podrobnejšie Kráľová, 2005), že interferencia sa najviac prejavuje práve na vokáloch a produkcia spoluhlások zohráva pri vytváraní cudzieho prízvuku v L2 podstatne menšiu úlohu.

Vokály sú percipované skôr kontinuálne, kým konsonanty skôr kategoriálne (Strange, 1995). V rámci percepčného hodnotenia výslovnosti je metóda transkripčnej identifikácie (Best a kol., 2001) opodstatnenejšia pri konsonantoch než pri vokáloch, hoci ani v tomto prípade nevyjadruje mieru aproximácie k cieľovému segmentu. Vokály sú relatívne invariantné, preto podľa niektorých autorov (napr. Bohn – Munro, 2007) majú vokaliké chyby väčší vplyv na nezrozumiteľnosť prejavu než konsonantické.

Bent a kol. (2008) zistili, že chyby v produkcii iníciaľných segmentov majú väčší vplyv na zrozumiteľnosť L2 prejavu než chyby v realizácii segmentov v iných pozíciách v slove. Väčšina experimentov skúmala segmentálne aspekty L2 výslovnosti, zamerané najmä na nácvik percepcie a produkcie „náročných“ segmentálnych protikladov a ich výsledky vo veľkej miere potvrdzujú základnú tézu Speech Learning Model (Flege, 1995) o tom, že stupeň úspešnosti osvojenia si zvukov L2 vo veľkej miere závisí od fonetickej podobnosti prvkov L1 a L2.

Mnohí sa v tejto súvislosti venovali skúmaniu vplyvu jednotlivých zvukových charakteristík (napr. voice onset time) na celkové hodnotenie cudzojazyčnej výslovnosti a väčšina z nich nepotvrdila relevantnú koreláciu s úrovňou fónickej kompetencie v L2 (Major, 1987; Riney – Flege, 1988; Riney – Takagi, 1999; Munro a kol., 1999; Riney a kol., 2000).

Ďalšie výskumy (napr. Brennan a kol., 1975; Flege, 1981) dokázali, že množstvo zvukových substitúcií výrazne koreluje s hodnotením prejavu ako neidiomatického (non-native). Čo však neznamená, že substitúcie sú jediným

kritériom. Pravdepodobne sú len sluchovo najľahšie identifikovateľné a poslucháč si celkový dojem z cudzojazyčného prejavu vytvára na základe kombinácie subsegmentálnych, segmentálnych a suprasegmentálnych faktorov.

Z hľadiska zvukového podsystemu, na ktorý bol nácvik zameraný, na základe výsledkov doterajšieho výskumu mnoho autorov považuje za efektívnejší nácvik suprasegmentálnych javov, ktorý má podľa nich výrazne pozitívnejší vplyv na celkové zlepšenie výslovnosti v cudzom jazyku, resp. väčší podiel na pozitívnom hodnotení cudzojazyčnej výslovnosti (napr. Johansson, 1973; James, 1976; Grover, 1980; deBot, 1983; Pennington – Richards, 1986; Major, 1987; Anderson-Hsieh – Koehler, 1988; Leather, 1990; Munro – Derwing, 1994; Munro, 1995; Bongaerts a kol., 1997; Magen, 1998; Kondo, 1999; Marcus – Bond, 1999; Missaglia, 1999; Moyer, 1999; Nunan, 1999; Carmichael, 2000; Jilka, 2000; Pennington – Ellis, 2000; Wennerstrom, 2001; Derwing – Rossiter, 2003; Wayland – Guion, 2004). Okrem celkovej intonácie sa osobitne zdôrazňuje napr. rytmus (Munro 1995; Tajima a kol., 1997; Munro – Derwing, 2001), štruktúra slabiky a prízvuk (Magen, 1998).

Napriek tomu, že závery štúdií vyzdvihujúcich segmenty či suprasegmenty ako výraznejší prediktor kvality výslovnosti v L2 sú rovnako presvedčivé, viac výskumnej i didaktickej pozornosti sa doposiaľ venovalo a venuje segmentálnym javom. Tie majú majoritné postavenie aj v známych modeloch osvojovania si L2 (Speech Learning Model, Perception Assimilation Model, Native Language Magnet), ktoré zdôrazňujú interferenčný aspekt osvojovania si segmentálneho zvukového podsystemu. Podľa nášho názoru môže byť napr. SLM analogicky aplikovaná na prozodické aspekty L2.

Niekoľko experimentov sa venovalo efektívnosti individuálne zameraného fonetického nácviku v L2 (Mildner, 1993; Mildner – Bakran, 2001) a ich výsledky viac-menej potvrdili vyššiu efektívnosť individuálneho prístupu v porovnaní so skupinovým nácvikom. Individuálny prístup je sčasti aplikovateľný aj v slovenskej didaktickej praxi, najmä formou praktických konzultácií s jednotlivými študentmi. Fakt, že hovoriaci s rovnakým materinským jazykom prejavujú isté spoločné charakteristiky v produkcii zvukov daného cudzieho jazyka, je v podmienkach aktuálnej slovenskej vysokoškolskej praxe pomerne dobre aplikovateľný prostredníctvom skupinovej formy vyučovania.

Hoci výslovnostné chyby týkajúce sa segmentálnej roviny sú v anglických prejavoch Slovákov zvyčajne pomerne frekventované, v školskej praxi sa ich odstráneniu zvyčajne nevenuje dostatočná pozornosť. Ako nám však ukázali výsledky výskumu (podrobnejšie Kráľová, 2005), pre bezporuchovú komunikáciu

sú nemenej dôležité suprasegmentálne javy. Netreba zabúdať, že segmentálny, plurisegmentálny a suprasegmentálny podsystem zvukového systému jazyka nie sú izolované a vo veľkej miere sa navzájom (v oboch smeroch) ovplyvňujú. Pri celkovom (holistickom) hodnotení výslovnosti je preto potrebné brať do úvahy komunikačnú hodnotu jednotlivých javov zvukovej roviny, resp. vzťah výslovnostných deviácií (segmentálnych, plurisegmentálnych či suprasegmentálnych) na výsledný komunikačný efekt a auditívny dojem.

ZÁVER

Výsledky výskumov potvrdzujú nevyhnutnosť rozlišovania už známych protikladov: langue – parole, potenciálne – aktuálne, príčina – následok atď. Nie všetky realizované chyby sú poslucháčom zaznamenané a nie všetky dokážu porušiť komunikáciu s rovnakou intenzitou. Pri analýze je preto potrebné odhaľovať nielen jazykové, ale i mimojazykové súvislosti a nezabúdať na tzv. tretie faktory prítomné v každom longitudinálnom experimente (vplyv zrenia, kontamináciu pretestom a pod.). Okrem predpokladu autentického zvukového vstupu počas fonetického nácviku do procesu učenia sa výslovnosti L2 vstupuje množstvo ďalších individuálnych a nadindividuálnych činiteľov, ktorých vplyv možno len ťažko exaktne determinovať (podrobnejšie Kráľová, 2009).

Niekoľko výskumov potvrdilo existenciu nerodených hovoriacich, ktorí si dokázali osvojiť cudzojazyčnú výslovnosť na úrovni rodených hovoriacich i v dospelom veku (Ioup, 1984; Kinoshita – Toda, 2005; Moyer, 1999; 2004; Ohmori – Sheppard, 2003). Je však potrebné dodať, že išlo o jednotlivcov, ktorí dlhší čas žili v danom cudzojazyčnom prostredí. Z vlastnej pedagogickej praxe väčšina vyučujúcich zrejme potvrdí, že pri nepriamej metóde osvojovania si cudzieho jazyka je dosiahnutie výslovnostnej úrovne rodeného hovoriaceho u našich žiakov a študentov veľmi zriedkavé. Po dlhšom pobyte v prirodzenom jazykovom prostredí sa ich výslovnosť zvyčajne výrazne zlepši, hoci úroveň rodeného hovoriaceho dosahuje len ojedinele.

Pri vyučovaní cudzojazyčnej výslovnosti je preto vhodné mať realistické ciele. Väčší význam ako snaha o úroveň rodeného hovoriaceho má pravdepodobne nadobúdanie primeranej komunikačno-pragmatickej kompetencie, pričom netreba zabúdať, že práve výslovnosť hrá v primárnej sociálnej akceptácii nerodeného hovoriaceho rodenými hovoriacimi dominantnú úlohu.

Literatúra

- ANDERSON-HSIEH, J. – KOEHLER, K. The effect of foreign accent and speaking rate on native speaker comprehension. *Language Learning*, 1988, roč. 38, č. 4, s. 561–605. ISSN 0023-8333.
- ANDERSON-HSIEH, J. – JOHNSON, R. – KOEHLER, K. The relationship between native speaker judgements of non-native pronunciation and deviance in segmentals, prosody and syllable structure. *Language Learning*, 1992, roč. 42, č. 4, 529–555. ISSN 0023-8333.
- AVERY, P. – EHRlich, S. Preliminary considerations in the teaching of pronunciation. In *Teaching American English pronunciation*. Oxford: Oxford University Press, 1992, s. 759–761. ISBN 978-0-9432815-9.
- BENT, T. – BRADLOW, A. R. – SMITH, B. L. Production and Perception of Temporal Patterns in Native and Non-native Speech. *Phonetica*, 2008, roč. 65, č. 3, s. 131–147. ISSN 0031-8388.
- BERNŠTEJN, S. I. *Voprosy obučeniija proiznošenija primitel'no k prepodavaniju russkogo jazyka inostrancam*. Moskva: IMN, 1975. 231 s.
- BEST, C. T. – McROBERTS, G. W. – GOODELL, E. Discrimination of non-native consonant contrasts varying in perceptual assimilation to the listener's native phonological system. *Journal of the Acoustical Society of America*, 2001, roč. 109, č. 2, s. 775–794. ISSN 0001-4966.
- BOHN, O. S. – MUNRO, M. J. *Language Experience in Second Language Speech Learning: In honor of James Emil Flege*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 2007. 407 s. ISBN 9-78-90-272-1973-2.
- BONGAERTS, T. – Van SUMMEREN, C. – PLANKEN, B. – SCHILS, E. Age and ultimate attainment in the pronunciation of a foreign language. *Studies in Second Language Acquisition*, 1997, roč. 19, č. 4, s. 447–465. ISSN 0272-2631.
- BRADLOW, A. R. – PISONI, D. B. – AKAHANE-YAMADA, R. – TOHKURA, Y. Training Japanese listeners to indentify English /r/ and /l/. *Journal of the Acoustical Society of America*, 1997, roč. 101, č. 4, s. 2299–2311. ISSN 0001-4966.
- BRENNAN, S. E. – RYAN, E. B. – DAWSON, W. E. Scaling of apparent accentedness by magnitude estimation and sensory modality matching. *Journal of Psycholinguistic Research*, 1975, roč. 4, s. 27–36. ISSN 1179-1578.
- BRENNAN, S. E. – BRENNAN, E. M. Accent scaling and language attitudes: reactions to Mexican-American English speech. *Language and Speech*, 1981, roč. 24, č. 3, s. 207–221. ISSN 0023-8309.

- CARMICHAEL, L. Measurable degrees of foreign accent: a correlational study of production, perception, and acquisition. In *University of Washington Working Papers in Linguistics*, 2000, roč. 19, s. 15–74. ISBN 155-61-92355.
- COUPER-KUHLEN, E. *English Speech Rhythm: Form and Function in Everyday Verbal Interaction*. Amsterdam: John Benjamins, 1993. 346 s. ISBN 978-1556-192937.
- DeBOT, K. Visual feedback of intonation: Effectiveness and induced practice behavior. *Language and Speech*, 1983, roč. 26, č. 4 s. 331–350. ISSN 0023-8309.
- DERWING, T. M. – MUNRO, M. J. Accent, comprehensibility and intelligibility: Evidence from four L1s. *Studies in Second Language Acquisition*, 1997, roč. 19, č. 1, s. 1–16. ISSN 0272-2631.
- DERWING, T. M. – MUNRO, M. J. Second Language Accent and pronunciation teaching: A research-based approach. *TESOL Quarterly*, 2005, roč. 39, č. 3, s. 379–397. ISSN 0039-8322.
- DERWING, T. M. – ROSSITER, M. J. The effects of pronunciation instruction to the accuracy, fluency and complexity of L2 accented speech. *Applied Language Learning*, 2003, roč. 13, č. 1, s. 1–18. ISSN 1041-6791.
- ELLIOTT, R. Field independence/dependence, hemispheric specialization, and attitude in relation to pronunciation accuracy in Spanish as a foreign language. *The Modern Language Journal*, 1995, roč. 79, č. 3, s. 356–371. ISSN 0026-7902.
- FLEGE, J. E. The Phonological Basis of Foreign Accent: A Hypothesis. *TESOL Quarterly*, 1981, roč. 15, č. 4, s. 443–455. ISSN 0039-8322.
- FLEGE J. E. – WANG, C. Native-language phonotactic constraints affect how well Chinese subjects perceive the word-final English /t/ – /d/ contrast. *Journal of Phonetics*, 1989, roč. 17, č. 4, s. 299–315. ISSN 0095-4470.
- FLEGE, J. E. Perception and production: the relevance of phonetic input to L2 phonological learning. In *Crosscurrents in Second Language Acquisition and Linguistic Theory*. Amsterdam: Benjamins, 1991, s. 249–290. 1556-192-355.
- FLEGE, J. E. Second Language Speech Learning: Theory, Findings and Problems. In: *Speech perception and linguistic experience: Theoretical and methodological issues*. Timonium: York Press, 1995, s. 233–277. ISBN 091-2-75236-X.

- FLEGE, J. E. – MUNRO, M. J. – MacKAY, I. R. A. Factors affecting strength of perceived foreign accent in a second language. *Journal of the Acoustical Society of America*, 1995, roč. 97, č. 5, s. 3125–3134. ISSN 0001-4966.
- FLEGE, J. E. – BOHN, O-S. – JANG, S. The effect of experience on non-native subject's production and perception of English vowels. *Journal of Phonetics*, 1997, roč. 25, č. 4, s. 437–470. ISSN 0095-4470.
- FLEGE, J. E.– YENI-KOMSHIAN, G. – LIU, S. Age constraints on second language acquisition. *Journal of Memory and Language*, 1999, roč. 41, s. 78–104. ISSN 0090-502X.
- GIMSON, A. C. *An Introduction to the Pronunciation of English*. Newcastle upon Tyne: Athanaeum Press, 1989. 364 s. ISBN 0-7131-6594-4.
- GONDOVÁ, D. Význam používania aktivizujúcich metodických postupov na hodinách cudzích jazykov. *Acta Humanica*, 2009, roč. 6, č. 1, s. 18–46. ISSN 1336-5126.
- GROVER, H. Consonant release and the syllable. *Linguistics*, 1980, roč. 3, s. 1–21. ISSN 0024-3949.
- GUILLAUME, H. – BONNEAU, A. – COLOTTE, V. Tools devoted to the acquisition of the prosody of a foreign language. In: *Proceedings of the 16th International Congress of Phonetic Sciences*. Saarbrücken: Pirrot GmbH, 2007, s. 1593–1596. ISBN 978-3-9811535-1-4.
- CHEBENOVÁ, V. Metodické postupy k nácviču nemeckej výslovnosti (I). *Cizí jazyky*, 2001, roč. 45, č. 1, s. 6–8. ISSN 1210-0810.
- IOUP, G. Is there a structural foreign accent? A comparison of syntactic and phonological errors in second language acquisition. *Language Learning*, 1984, roč. 34, č. 2, s. 1–17. ISSN 0023-8333.
- JAMES, E. The acquisition of prosodic features of speech using a speech visualizer. *IRAL*, 1976, roč. 14, č. 3, s. 227–243. ISSN 1613-4141.
- JAMIESON, D. G. – MOROSAN, D. E. Training non-native speech contrasts in adults: Acquisition of the English /θ/ – /ð/ contrast by francophones. *Perception and Psychophysics*, 1986, roč. 40, č. 4, s. 191–207. ISSN 0031-5117.
- JILKA, M. The contribution of intonation to the perception of foreign accent. In *Arbeitspapiere des Instituts für Machinelle Sprachverarbeitung, University of Stuttgart*, roč. 6, 2000, č. 3, 206 s.
- JOHANSSON, F. A. *Immigrant Swedish Phonology*. Lund: CWK Gleerup, 1973. 180 s.

- KINOSHITA, S. – TODA, T. The factors involved in the development of pronunciation in the good learner: Examining age of arrival and age of onset. *Waseda Journal of Japanese Applied Linguistics*, roč. 7, 2005, s. 153–164. ISSN 1347-1147.
- KONDO, M. Manifestation of lexical accent and timing strategy in English speaker's Japanese. In *Proceedings of the 14th International Congress of Phonetic Sciences*. Berkeley: University of Berkeley, 1999, s. 1467–1470. ISBN 2359-2362.
- KRÁL, Á. *Model rečového mechanizmu*. Bratislava: VEDA, 1974. 188 s.
- KRÁL, Á. – SABOL, J. *Fonetika a fonológia*. Bratislava: SPN, 1989. 392 s. ISBN 80-08-00036-9.
- KRÁLOVÁ, Z. *Slovensko-anglická zvuková interferencia*. Žilina: ŽU, 2005. 100 s. ISBN 80-89029-85-X.
- KRÁLOVÁ, Z. *Faktory anglickej fónickej kompetencie*. Žilina: ŽU, 2009. 94 s. ISBN 978-80-554-0051-8.
- KUHL, P. K. Human adults and human infants show a “perceptual magnet effect” for the prototypes of speech categories, monkeys do not. *Perception and Psychophysics*, 1999, roč. 50, č. 2, s. 93–107. ISSN 0031-5117.
- LAMBACHER, S. G. – MARTENS, W. L. – KAKEHI, K. – MOLHOLT, G. The effects of identification training on the identification and production of American English vowels by native speakers of Japanese. *Applied Psycholinguistics*, 2005, roč. 25, č. 2, s. 227–247. ISSN 0142-7164.
- LEATHER, J. Perceptual and productive learning of Chinese lexical tone by Dutch and English speakers. In *New Sounds 9: Proceedings of the Amsterdam Symposium on the Acquisition of Second Language Speech*. Amsterdam: University of Amsterdam, 1990, s. 72–89. ISBN 0-2-386560-3.
- LEVIS, J. Changing contexts and shifting paradigms in pronunciation teaching. *TESOL Quarterly*, 2005, roč. 39, č. 3, s. 367–377. ISSN 0039-8322.
- LIVELY, S. E. – LOGAN, J. S. – PISONI, D. B. Training Japanese listeners to identify English /r/ and /l/. II: The role of phonetic environment and talker variability in learning new perceptual categories. *Journal of the Acoustical Society of America*, 1995, roč. 93, č. 3, s. 1242–1255. ISSN 0001-4966.
- LOGAN, J. S. – LIVELY, S. E. – PISONI, D. B. Training Japanese listeners to identify English /r/ and /l/: A first report. *Journal of the Acoustical Society of America*, 1991, roč. 89, č. 2, s. 874–886. ISSN 0001-4966.

- MacDONALD, D. - YULE, G. - POWERS, M. Attempts to improve English L2 pronunciation: The variable effects of different types of instruction. *Language Learning*, 1994, roč. 44, č. 1, s. 75-100. ISSN 0023-8333.
- MAGEN, H. S. The perception of foreign accented speech. *Journal of Phonetics*, 1998, roč. 26, č. 4, s. 381-400. ISSN 0095-4470.
- MAJOR, R. C. Paragoge and Degree of Foreign Accent in Brazilian English. *Second Language Research*, 1986, roč. 2, č. 1, s. 53-71. ISSN 0267-6583.
- MAJOR, R. C. Foreign accent: recent research and theory. *International Review of Applied Linguistics in Language Teaching*, 1987, roč. 25, č. 3, s. 185-202. ISSN 0091-042X.
- MALÍKOVÁ, M. *K otázkam cudzojazyčných schopností. Rečový sluch*. Nitra: VŠPg, 1993. 130 s. ISBN 80-85183-89-7.
- MARCUS, D. - BOND, D. Stress and length in learning Latvian. In *Proceedings of the 14th International Congress of Phonetic Sciences*. Berkeley: University of Berkeley, 1999, s. 751-754. ISBN 2359-2362.
- MILDNER, V. - HORGÁ, D. Relations between second language proficiency and formant-defined vowel space. In *Proceedings of the 14th International Congress of Phonetic Sciences*. Berkeley: University of Berkeley, 1999, s. 1455-1458. ISBN 2359-2362.
- MILDNER, V. Od dijalekta do standarda prekorektovne optimálne. *SUVAG*, 1993, roč. 6, č. 1-2, s. 119-122. ISSN 1988-6047.
- MILDNER, V. - BAKRAN, J. Acoustic correlates of phonetic correction. *Clinical Linguistics and Phonetics*, roč. 15, 2001, č. 1-2, s. 151-155. ISSN 0269-9206.
- MISSAGLIA, F. Contrastive Prosody in Second language Acquisition: an empirical study with adult Italian learners of German. *Proceedings of the 14th International Congress of Phonetic Sciences*. Berkeley: University of Berkeley, 1999, s. 551-554. ISBN 2359-2362.
- MOYER, A. Ultimate attainment in L2 phonology. *Studies in Second Language Acquisition*, 1999, roč. 21, č. 1, s. 81-108. ISSN 0272-2631.
- MOYER, A. Age, Accent, and Experience in Second Language Acquisition: An Integrated Approach to Critical Period Inquiry. In *Second Language Acquisition*. Editor: D. Singleton. Clevedon: Multilingual Matters Limited, 2004. 164 s. ISBN 978-185359-718-3.
- MUNRO, M. J. - DERWING, T. M. Evaluations of Foreign Accent in Extemporaneous and Read Material. *Language Testing*, 1994, roč. 11, s. 253-266. ISSN 0265-5322.

- MUNRO, M. J. Non-segmental factors in foreign accent: Ratings of filtered speech. *Studies in Second Language Acquisition*, 1995, roč. 17, č. 1, s. 17–34. ISSN 0272-2631.
- MUNRO, M. J. – DERWING, T. M. – FLEGE, J. E. Canadians in Alabama: A Perceptual Study of Dialect Acquisition in adults. *Journal of Phonetics*, 1999, roč. 27, s. 385–403. ISSN 0095-4470.
- MUNRO, M. J. – DERWING, T. M. Modeling perceptions of the accentedness and comprehensibility of L2 speech. The role of speaking rate. *Studies in Second Language Acquisition*, 2001, roč. 23, č. 4, s. 451–468. ISSN 0272-2631.
- NUNAN, D. *Second language teaching and learning*. Boston, MA: Heinle and Heinle Publishers, 1999. 330 s. ISBN 0-8384-0838-9.
- O'CONNOR, J. D. *Better English Pronunciation*. Cambridge: CUP, 1980. 149 s. ISBN 0-521-23152-3.
- OHMORI, A. – SHEPPARD, C. Attainment in Phonology: A Pilot Study of Japanese Speakers of English. In *Waseda Daigaku Gogakuyouiku Kenkyuujo Kivo*, roč. 58, 2003. ISSN 1347-1147.
- OLIVERIUS, Z. Fonologická soustava. In *Metodika cizích jazyků*. Praha: SPN, 1970. 66 s.
- OLSON, L. L. – SAMUELS, J. S. The relationship between age and accuracy of foreign language pronunciation. *Journal of Educational Research*, 1973, roč. 66, č. 6, s. 263–268. ISSN 0022-0671.
- PALLIER, C. – BOSCH, L. – SEBASTIÁN-GALLÉS, N. A limit on behavioral plasticity in speech perception. *Cognition*, 1997, roč. 64, č. 3, s. B9–B17. ISSN 0010-0277.
- PELTOLA, M. S. – TAMMINEN, H. – LEHTOLA, H. – AALTONEN, O. Balanced bilinguals have one intertwined phonological system. In *Proceedings of the 16th International Congress of Phonetic Sciences*. Saarbrücken: Pirrot GmbH, s. 1865–1868. ISBN 978-3-9811535-1-4.
- PENNINGTON, M. C. – RICHARDS, J. C. Pronunciation revisited. *TESOL Quarterly*, 1986, roč. 20, č. 2, s. 207–225. ISSN 0039-8322.
- PENNINGTON, M. C. – ELLIS, N. C. Cantonese speakers' memory for English sentences with prosodic cues. *Modern Language Journal*, 2000, roč. 84, č. 3, s. 372–389. ISSN 0026-7902.
- PISONI, D. B. Some thoughts on “normalization“ in speech perception. In *Talker variability in speech processing*. San Diego: Academic Press, 1997, s. 9–32. ISBN 0-12-386560-3.

- POLKA, L. Cross-language speech perception in adults: Phonemic, phonetic, and acoustic contributions. *Journal of the Acoustical Society of America*, 1991, roč. 89, č. 1, s. 2961-2977. ISSN 0001-4966.
- POLKA, L. Characterizing the influence of native language experience on adult speech perception. *Perception and Psychophysics*, 1992, roč. 52, č. 1, s. 37-52. ISSN 0031-5117.
- PRATOR, C. H. The British heresy in TESL. In *Language problems of developing nations*. New York: Wiley, 1968, s. 459-476.
- PRUITT, J. S. - STRANGE, W.- POLKA, L. - AGUILAR, M. C. Effects of category knowledge and syllable truncation during auditory training on Americans' discrimination of Hindi retroflex-dental contrasts [Abstract]. *Journal of the Acoustical Society of America*, 1990, roč. 87, č. 1, s. 72. ISSN 0001-4966.
- REPKA, R. *Od funkcií jazyka ku komunikatívneému vyučovaniu*. Bratislava: SAP, 1997. 109 s. ISBN 80-85665-89-1.
- RINEY, T. J. - FLEGE, J. E. Changes over time in global foreign accent and liquid identifiability and accuracy. *Studies in Second Language Acquisition*, 1988, roč. 20, s. 213-243. ISSN 0272-2631.
- RINEY, T. J. - TAKAGI, N. Global foreign accent and voice onset time among Japanese EFL speakers. *Language Learning*, 1999, roč. 49, č. 2, s. 275-302. ISSN 0023-8333.
- RINEY, T. J. - TAKADA, M. - OTA, M. Segmentals and Global Foreign Accent: The Japanese Flap in ELT. *TESOL Quarterly*, 2000, roč. 34, č. 4, s. 711-738. 0039-8322.
- ROACH, P. *English Phonetics and Phonology*. Cambridge: CUP, 1989. 280 s. ISBN 95-21786-13-4.
- SHEPPARD, C. - HAYASHI, C. - OHMORI, A. Factors accounting for attainment in foreign language phonological competence. In: *Proceedings of the 16th International Congress of Phonetic Sciences*. Saarbrücken: Pirrot GmbH, 2007, s. 1597-1600. ISBN 978-3-981153-1-4.
- SKALIČKOVÁ, A. *Fonetika súčasné angličtiny*. Praha: SPN, 1982. 284 s.
- STRANGE, W. - DITTMAN, S. Effects of discrimination training on the perception of /r/ - /l/ by Japanese adults learning English. *Perception and Psychophysics*, 1984, roč. 36, č. 2, s. 2081-2087. ISSN 0031-5117.
- STRANGE, W. Evolving theories of vowel perception. *Journal of the Acoustical Society of America*, 1989, roč. 8, s. 874-886. ISSN 0001-4966.

- SUTER, R. W. Predictors of pronunciation accuracy in second language learning. *Language Learning*, 1976, roč. 26, č. 2, s. 233–253. ISSN 0023-8333.
- TAJIMA, K. – PORT, R. – DALBY, J. Effects of temporal correction of intelligibility of foreign-accented English. *Journal of Phonetics*, 1997, roč. 25, č. 1, s. 1–24. ISSN 0095-4470.
- THOMPSON, I. Foreign accents revisited: the English pronunciation of Russian immigrants. *Language Learning*, 1991, roč. 41, s. 177–204. ISSN 0023-8333.
- TSUKADA, K. – BIRDSONG, D. – MACK, M. – SUNG, H. – BIALYSTOK, E. – FLEGE, J. E. Release Bursts in English Word-Final Voiceless Stops Produced by Native English and Korean Adults and Children. *Phonetics*, 2004, roč. 61, s. 67–83. ISSN 0031-8388.
- TSUKADA, K. Durational characteristics of English vowels produced by Japanese and Thai second language learners. *Australian Journal of Linguistics*, 2005, roč. 29, č. 2, s. 287–299. ISSN 0726-8602.
- URBANOVÁ, L. *An Introduction to English Phonetics and Phonology*. Košice: UPJŠ, 1989. 107 s. ISBN 80-7097-033-2.
- WALLEY, A. C. – FLEGE, J. E. Effects on lexical status on children's and adults' perception of native and non-native vowels. *Journal of Phonetics*, 1998, roč. 27, č. 3, s. 307–332. ISSN 0095-4470.
- WAYLAND, R. P. – GUION, S. G. Training English and Chinese listeners to perceive Thai tones: A preliminary report. *Language Learning*, 2004, roč. 54, č. 4, s. 681–712. ISSN 0023-8333.
- WENNERSTROM, A. *The music of everyday speech prosody and discourse analysis*. New York: OUP, 2001. 344 s. ISBN 978-0195143218.

doc. PaedDr. Zdena Kráľová, PhD.
Katedra anglického jazyka a literatúry
Fakulta prírodných vied
Žilinská univerzita v Žiline
Univerzitná 8215/1
010 26 Žilina
Slovenská republika
zdena.kralova@fpv.uniza.sk